

III *Interview*

„Documentarul observațional a fost pentru mine o formă de a învăța lucruri noi”

Copyright foto: Alex Gălmeanu

Interviu cu regizorul Alexander Nanau

de Laura Lăzărescu-Thois

Director Alexander Nanau discusses in this interview about his latest documentary „Collective”. The film was awarded at various festivals, including DocAviv Film Festival, It’s all true International Documentary Film Festival Brazil, Iceland Documentary Film Festival, One World Prague, while Alexander Nanau received the Drew Award 2020 at DOC NYC.

The filmmaker tells us about the research process, the challenges during the production and distribution process, and also about his opinions regarding the medical system in Romania, the corruption, and the parallel to the current situation: the pandemic due to COVID-19.

Laura Lăzărescu-Thois: *Care a fost momentul în care ai simțit că vrei să faci un film despre Colectiv?*

Alexander Nanau: Destul de repede, evident, fiind acel șoc pe care l-am luat cu toții și acea stare în toată societatea... după trei zile s-a ieșit deja în stradă, am început să filmez și-mi părea totul atât de complex, încă nu înțelegeam cu adevărat ce se întâmplă. Chiar dacă aveam impresia că e un moment destul de nou în societatea noastră. Părea că în sfârșit poate ceea ce știm din Occident, cu anii '68, s-ar putea întâmpla și în România. Înainte a fost Ungaria cu universitatea pe care a închis-o dl. Orban și părea că e o mișcare care ia amploare în mai multe țări și acum a venit rândul României și va fi o schimbare. Și atunci, evident, a fost impulsul că ar trebui capturat acest moment. Dar eu făcând documentar observațional, nu m-a interesat documentarul în care aș fi întrebat demonstranții sau aș fi intervievat oameni care ne spun ce cred ei că se întâmplă. Și atunci a durat cam o lună până am avut impulsul să investim, să alcătuim o echipă, să facem *research* și să căutăm personaje prin ochii cărora aș putea să povestesc observațional ce se întâmplă în societate și pe care aș putea să le urmăresc. Antoaneta Opriș, care e și co-autorul poveștii și conduce această echipă de cercetare, a spus că Tolontan ar fi personajul, dacă chiar vrem să înțelegem relația dintre cetățeni și cei de la putere. Erau singurii care puneau întrebările corecte și care dărau toate minciunile și manipularea de care noi eram foarte conștienți, de altfel. Era foarte clar în primele zile că această gașcă de incompetenți, corupți, mincinoși, ipocriți, nu au cum să fie profesioniștii care știu să aibă grijă de răniți.

L. L.-T: *Poți spune că evenimentele de la Colectiv au fost un catalizator pentru a face un film care să descrie un sistem politic putred, deficitar? Adică a existat vreodată dorința de a face un film despre această tematică, iar Colectiv a ajutat să-ți materializezi această nevoie?*

A.N.: Nu, în niciun caz nu am știut când am început. Eu am o intuiție înainte să pot porni cu adevărat. După ce am început documentarea pe partea victimelor și a familiei, mi-era clar că acea pistă are limitările ei. Durerea aceea e atât de mare, neputința părinților pe care poți s-o povestești, pentru că au fost mințiți de doctori și politicieni și și-au pierdut copiii. Dar nu ai unde să te duci foarte departe cu așa ceva într-un film. Și atunci m-am îndreptat intuitiv pe partea de jurnalism. Odată ce Tolontan a agreeat să-i urmărim, apoi au început să se și rostogolească toate evenimentele, am avut impresia că acesta poate să fie cu adevărat un film prin care să înțeleg cum funcționează presa, cum funcționează un jurnalist, care este responsabilitatea lui față de informație, eu fiind tot timpul un cititor de presă. Am crescut în Germania, presa

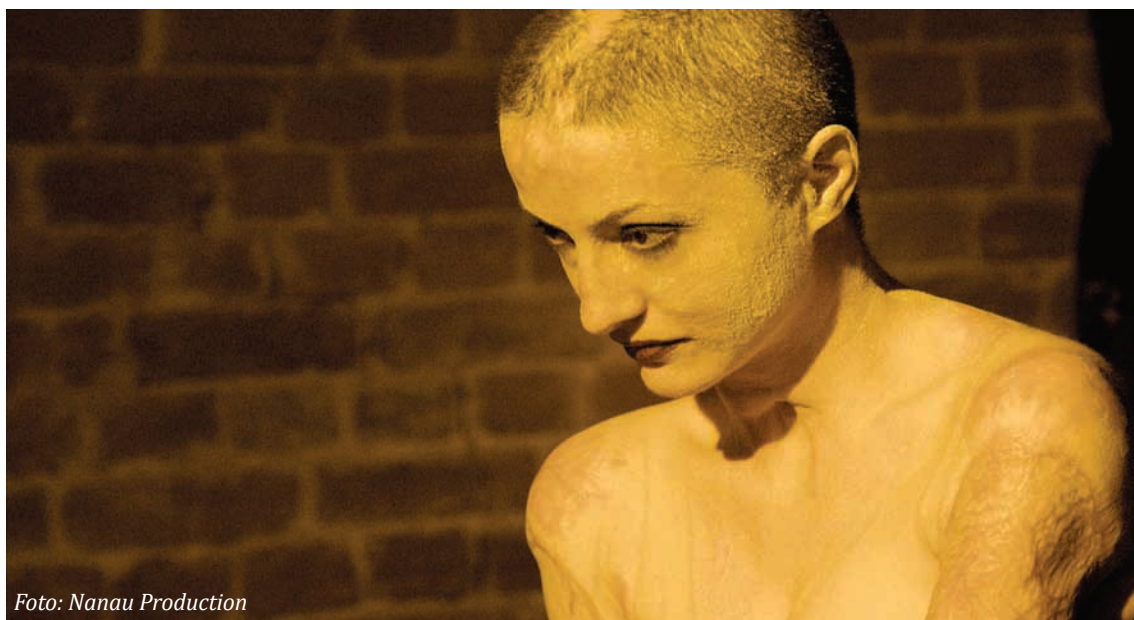

Foto: Nanau Production

era excelentă, nu exista weekend fără să citești *Die Zeit*, *FAZ*, *Der Spiegel*, dar cumva recunosc că niciodată nu m-am dus până la capăt să aflu cum lucrează un jurnalist de investigații cu adevărat, care e de fapt *drive*-ul unui om să-și dedice munca societății. Și de aici a plecat totul, de la o curiozitate față de *drive*-ul oamenilor care se dedică societății în care trăiesc. Eu fiind într-un fel mereu între lumi, emigrând, m-a interesat foarte tare această dedicare a unui om față de comunitatea în care trăiește. Sigur, după „Toto și surorile lui”, în capul meu a fost faptul că dacă atunci m-am uitat la cea mai joasă pătură, acum m-aș duce la cea mai înaltă pătură, să văd cum funcționează ea.

L. L.-T.: Spune-ne, cât a durat filmarea?

A.N.: Filmarea a durat peste un an, noi continuând să filmăm în 2017, când, după alegeri, au început demonstrațiile. Evident am fost luați de val, am încercat să urmărim mai departe ce s-a întâmplat, urmărind și personajele noastre în această demonstrație. Dar, la un moment dat, mi-am dat seama, poate chiar prea târziu, dar cred că este uman – nu aveai cum să nu fii influențat de tot ce s-a întâmplat în prima jumătate a lui 2017 – că de fapt nu mai filmăm o poveste despre personajele noastre. Devine prea mult „societate”... și atunci ne-am retras în camera de montaj. Ne-am apucat de montaj după terminarea filmărilor – așa fac de obicei și fac mereu aceeași greșală că încep prea repede. Ar trebui, de fapt, făcută o pauză de câteva luni, luat distanță și abia după aceea început. E foarte greu să ai un ochi limpede asupra materialului.

L. L.-T.: Care au fost provocările din punct de vedere al producției? Apar persoane publice. Care a fost demersul de a-i convinge să apară în film?

A.N.: Dacă vorbim de persoana principală, Vlad Voiculescu, care a fost atunci un cetățean făcut ministru peste noapte, el a fost deschis, pentru că a fost un obiectiv al mandatului său și al unei echipe foarte tinere de oameni super *cool*, din IT, care au zis: „Transparență! Dacă noi venim aici, transparență!” Și au fost deschiși. Apar mulți alți oameni, dar dreptul la libera

Foto: Nanau Production

exprimare include și acest lucru. În cazul funcționarilor publici, în exercițiul funcției lor, nu e nimic privat. Sigur, am lucrat non-stop cu avocați în spate, care tot timpul ajustau hârtiile, duceau negocieri cu oamenii, adaptau niște contracte de apariție. Chiar dacă pare tot timpul că eu mă duc singur și filmez tot felul de chestii, producția din spatele meu este foarte amplă și bine organizată pentru ca eu să pot să mă mișc repede, să am acces repede, să se negocieze repede și să se obțină repede hârtiile pentru ca noi să și putem folosi ce am filmat.

L. L.-T.: *A fost o situație în care ai vrut să filmezi cu cineva anume și nu a vrut, trebuind astfel să te reorientezi?*

A.N.: Noi am încercat cu toți. A existat un avertizor de integritate care a refuzat de frică. Și a existat și dl. Condrea cu care voiam să filmez și de la care cu trei sau patru zile înainte de a se sinucide am primit un mesaj, în care spunea că e de acord, dar să-i mai dau două-trei zile, pentru că e foarte terminat.

L. L.-T.: *Cât material ai avut? Cât de mult s-a schimbat la montaj ideea, structura inițială a filmului?*

A.N.: Ca ore sunt mereu între 300 și 400 de ore pe care le filmez într-un an. Dar aici a mai fost altceva: orele pe care noi le-am vizionat, ca să înțelegem povestea. În anul acela în care noi am filmat, s-au întâmplat atâtea... Și investigațiile lui Tolontan, și televiziunile au fost deschise să ne dea acces la arhivele lor. Practic am vizionat tot ce au făcut și ei în timpul acela. Au fost mii de ore pe care le-am vizionat, doar pentru a înțelege povestea. Chiar dacă materialul nu a intrat niciodată în film. Dar pentru mine era foarte important să înțeleg povestea, ce s-a petrecut, căci poate privirea ta e foarte subiectivă. Citind *treatment*-ul scris la început, pe care se baza totul, mi-am dat seama că nu s-a schimbat foarte mult. Deja în *treatment* aveam acest thriller, această juxtapoziționare a personajelor, deci nu s-a schimbat foarte mult, însă durează până găsești un limbaj cinematografic care traduce toată povestea în ceva autentic, dar în același timp este „cinema”, deci un timp de introspecție pentru spectator.

L. L.-T.: Cum a fost primit filmul în străinătate? Nu mă refer neapărat la numărul de selecții care este impresionant (Veneția, Toronto, Zürich, Sundance etc.), ci reacția propriu-zisă a spectatorilor în sală, Q&A-uri, presa, energia de la fața locului.

A.N.: De fapt, surpriza mare a fost că în orice țară sau societate, oricât de dezvoltată, oricât de bogată sau săracă, energia a fost mereu foarte asemănătoare. Tot timpul sălile erau mute la sfârșit și la Q&A-uri. Ce am înțeles este că filmul declanșează în toți o frică profundă pe care o poartă în ei, deoarece nu se mai simt siguri în societățile în care trăiesc, nu știu dacă ele mai funcționează și dacă ziua de mâine mai e sigură și dacă cei care îi guvernează mai guvernează pentru ei sau este totul o cacealma. Și toți, unanim, din toate țările, au spus că la ei corupția este la fel de problematică, numai că este mai puțin vizibilă, mai bine acoperită. Mai e și lipsa de umanitate, așa cum am întâlnit-o aici – doctori, știind că practic condamnă niște pacienți la moarte, dând ca niște guguștiuci din cap ca noul ministru care minte că poate să-i trateze. Eu cred că aici avem o problemă foarte mare. Se și spune în film, că doctorii nu mai sunt oameni. Sunt așa de corupți de banii pe care îi iau în fiecare zi, că au pierdut orice urmă de umanitate. Ca politicienii care stau la pupitrul lor... Așa sunt și doctorii, au impresia că nu sunt oameni.

L. L.-T.: Ce simți că s-a schimbat după filmul tău sau ce ai dori să se schimbe în „sistem”?

A.N.: Eu nu vreau și nici nu cred că un film trebuie să fie un *tool* de a schimba o societate. Eu cred că un film e bun și menirea lui este să treacă spectatorul printr-o experiență foarte personală. Și cred că un film e adresat fiecărui individ în parte și nu unei societăți. Asta sper, că unii oameni, poate când trec prin experiența vizionării, să se gândească la ei, la atitudinea lor de viață, atitudinea lor în societate când ies și văd corupție, nedreptate. Pentru mine, filmul este mai degrabă despre întrebările pe care eu mi le pun despre mine și care e atitudinea mea față de lucrurile pe care le vedem în film. Doresc printr-o poveste să pun spectatorul într-o poziție în care să se uite în oglindă și să întrebe: „Care e atitudinea mea de viață? Cât de oportunist sunt? Cât de corupt sunt sau necorupt, sau dacă e nevasta mea, bărbatul meu corupt?”

L. L.-T.: Te regăsești cel mai mult în documentarul observațional?

A.N.: Asta se poate schimba oricând, dar până acum, documentarul observațional a fost pentru mine o formă de a învăța lucruri noi, ideea pornind deja din timpul școlii, la Berlin, unde făceam școala de film și toată lumea visa să devină următorul Fassbinder, să lucreze cu staruri, și la un moment dat mi-am dat seama că eu vreau să fac film ca să învăț lucruri noi. Și văzând cât de mult durează până oamenii își scriu un scenariu, de cele mai multe ori despre propriile experiențe, practic remestecau viața lor, scriau un an, doi, trei, patru la un scenariu, mai aveau nevoie de doi, trei, patru ani ca să-l finanțeze, să facă ficțiune, mi s-a părut că nu vreau asta. Vreau să ies în lume și să învăț încă niște ani buni de la viață ce e de învățat. Iar forma asta este, din punctul meu de vedere, cea mai ofertantă formă de a face film, prin care înveți din viața altora și din experiențele altora, pentru că te lipești de ei, te identificezi cu ei, și facerea filmului e un proces de a trăi.

L. L.-T.: Cum a influențat pandemia distribuția filmului în România? V-ați schimbat strategia inițială?

A.N.: Am oprit filmul (*râde*). Ne-am adaptat. Noi suntem partea norocoasă a industriei, al cărei film a pornit cu destul timp înainte de pandemie, așa încât să avem destule apariții la festivaluri

bune și filmul să fie preluat de destui distribuitori din toată lumea. Apoi, planul a fost să-l lansăm în România și l-am lansat în februarie și am avut noroc că am avut două săptămâni de cinema. După aceea l-am oprit, dar în aceste două săptămâni filmul a făcut aproape 25.000 de spectatori în România, ceea ce cred că este unic pentru un documentar în România, să facă atâția spectatori în două săptămâni. A durut foarte tare că nu a mers mai departe, mai ales după ce am asistat la proiecții, spre exemplu la Iași, unde erau cozi de tineri. Stăteam și nu ne venea să credem ce vedem... Tot bulevardul nu mai vedeai coada. Veneau să vadă filmul. Și asta a durut, dar în România a intrat pe HBO GO și în cel mai scurt timp a devenit filmul numărul 1 la accesări. L-au văzut foarte mulți oameni. La nivel global, după pauza impusă, în luna noiembrie, va începe să fie distribuit în toată lumea. În Statele Unite, în Anglia, Franța, și VOD în orașe în care cinemaurile nu sunt deschise, apoi va intra în Germania, Elveția, Australia, Noua Zeelandă. Cred că este la momentul acesta cel mai bine distribuit documentar românesc. Avem noroc că avem distribuitori foarte buni. În toate țările filmul a fost preluat de distribuitori de filme mari care vor face o campanie comună și în noiembrie vom auzi mai multe despre film într-o campanie globală a acestor distribuitori care s-au unit și și-au unit și publiciștii. Publiciștii filmului la momentul acesta sunt cei care stau în spatele filmelor precum „Parasite”, „Roma”, oameni care știu să-și facă meseria și o să auzim mai multe despre film acum.

L. L.-T.: *Am putea face o paralelă între ce s-a întâmplat atunci și ce se întâmplă acum, în contextul actual, în care în centru se află tot sistemul medical? Crezi că vor reieși și aici lucruri care nu funcționează bine în sistem?*

A.N.: Nu cred că vor reieși, ele au ieșit deja. În sistemul medical, Ministerul Sănătății, deja sunt cazuri în care au achiziționat echipamente prin firme-paravan, de multe ori firme aparținând unor interlopi. Au folosit criza doar pentru a fura bani. Au început prin a spune că e doar un punct pe harta lumii, că nu va veni și la noi, ei știind foarte bine, la fel ca în America, că va veni. Spitalele au fost nepregătite. Ca la Colectiv, doctorii și managementul spitalelor nu aveau circuite pentru acești pacienți, au creat focare în interiorul spitalelor pentru că, așa cum este și cu infecțiile nosocomiale, pe doctori, atâta timp cât nu îi atinge, nu îi interesează. Dar de data aceasta i-a afectat și au urlat ca din gură de șarpe. Suntem în exact același punct. De curând, se vedea că DSP nu face față, nu știe nici măcar de unde să ia oamenii, cum să-i trieze. Domnul Iohannis a fost întrebat despre sistemul condus acum, bineînțeles, de alt partid față de cel care era atunci, „Ce părere aveți că sistemul totuși nu face față?”, iar dânsul a răspuns: „Cum, sistemul este perfect, nu există greșeli.” Din păcate avem în continuare de a face cu niște oameni care trăiesc într-o lume paralelă și ne vând gogoși, crezând că suntem cu toții proști. Și în continuare asta costă vieți. Avem cea mai mare mortalitate de COVID-19 în spitale din Europa. De zeci de ori mai mare decât Italia. Pentru că sistemul nostru medical este încă în mâna unor impostori. Iar profesioniștii au fost de mult înlăturați sau, dacă au fost vreodată profesioniști înainte în viața lor, sunt atât de corupți, încât au uitat pentru ce au făcut meseria asta.

L. L.-T.: *Ce înseamnă pentru tine „Colectiv”?*

A.N.: Asta e o întrebare complicată. Răspunsul poate să fie complex în foarte multe direcții. Cred că înseamnă în primul rând un punct de curbură. Sigur, cu o mare durere și descoperirea adevărată a laturii umane din sistemul nostru politic și de sănătate. Dar un punct de curbură,

pentru că foarte mulți oameni s-au trezit și s-a format o societate civilă incredibilă și în sfârșit am impresia că există oameni care au zis „până aici, ne vrem societatea înapoi, vrem să ne recuperăm societatea”. În același timp, înseamnă și un adevăr foarte trist, că oricât de bine intenționată este o parte din societate, o societate nu poate să evolueze fără un sistem judiciar. Iar la momentul acesta, România nu are sistem judiciar. El nu funcționează. Au trecut ani de atunci și lucrurile se judecă cu o viteză foarte lentă. S-a depus plângere penală de către părinți și victime pentru acele minciuni care au dus la moarte, iar procurorii nu se obosesc de a instrumenta acel dosar și a începe o anchetă pentru a face cumva lumină în sistemul acesta și cum trebuie el reformat. Abia ieri sau alaltăieri, după patru ani, cu toate că aveau dovezi negru pe alb de la jurnaliști și avertizoare de integritate, a fost trimis în judecată Secureanu. Patru ani mai târziu! La fel cum domnul Oprescu, fostul primar, prins în flagrant când lua mită, este șef de secție în Municipal și operează în fiecare zi oameni...

Laura Lăzărescu-Thois a absolvit în 2008 Departamentul Multimedia: sunet-montaj din cadrul Facultății de Film a UNATC. În 2012 a obținut titlul de doctor în domeniul Cinematografie și Media. Din 2014 Laura este lector universitar doctor și predă în cadrul Departamentului de sunet al Facultății de Film din UNATC. În 2018 a obținut licența în marketing la Academia de Studii Economice din București. Ea lucrează în producția de film și video (ca editor, sound designer sau regizor), dar și în marketing. Din februarie 2020 este Director PR, Comunicare, Imagine la UNATC.

Laura Lăzărescu-Thois graduated in 2008 from the Multimedia: Sound and Film Editing Department of the Film Faculty of the „I.L. Caragiale” National University of Theatre and Film in Bucharest. In 2012 she obtained her Ph. D. in the field of Cinematography and Media. Since 2014 Laura is a University lecturer, Ph. D., teaching at the Sound Department of the Film Faculty of UNATC. In 2018 she finished a BA in marketing at the Academy of Economic Studies in Bucharest. She is working both in film and video production (as an editor, sound designer or director) and in the marketing field. Starting february 2020, she is Head of PR, Communication and Image at UNATC.